

PIRJO
TUOMINEN

Hiljaiset huvimajat

TAMMI

PIRJO
TUOMINEN
Hiljaiset huvimajat

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Pirjo Tuomisen romaanit

- Hiljaiset huvimajat, 2016
Toinen silmä päivä, toinen yö (Mailis Sarka -sarja), 2014
Muistatko Marjatan? (Mailis Sarka -sarja), 2013
Silkkipunos (Mailis Sarka -sarja), 2012
Tuonelan joutsen (Mailis Sarka -sarja), 2011
Perintömaat, 2010
Naistenvälssi, 2009
Kotiopettaja, 2008
Maan nälkä (Satakunta-sarja), 2007
Alakuloinen romanssi, 2006
Linnat, 2005
Vihreät oksat, 2004
Kultavainiot (Satakunta-sarja), 2003
Sillat yli joen (Satakunta-sarja), 2002
Itkevät syvät vedet (Satakunta-sarja), 2001
Mies metsätieltä, 2000
Täydellinen nainen, 2000
Kaarina Hannuntytär, 1999
Tulen pojat, veden tyttaret (Kokemäki-sarja), 1998
Kuningasväylä (Kokemäki-sarja), 1997
Suuren joen maa (Kokemäki-sarja), 1996
Hakaniemen kaunis Helene, 1995
Huvila Aurinkorannikolla, 1994
Ylpeät purjeet (Alaska-sarja), 1993
Villit vedet (Alaska-sarja), 1992
Hovikosken valtiatar (Suuriruhtinaanmaa-sarja), 1991
Ruukinkartanon rouva (Suuriruhtinaanmaa-sarja), 1990
Kenraalitar (Suuriruhtinaanmaa-sarja), 1989
Edustusrouva, 1987
Herrasmies, 1987
Jälkeemme kukkiva maa, 1986
Puoliherran huone, 1986
Nukkeleikki, 1985
Puhtaana käteen, 1984
Keskenpäinen elämä, 1983
Sinun vuorosi tulee, 1983
Myrttiseppeleet, 1982
Arvoisa rouva Marie, 1981
Tuuliajolla, 1980
Sinisilmä, 1979
Mariaana, Vantaan tytär, 1978

© Pirjo Tuominen ja Kustannusosakeyhtiö Tammi 2016

ISBN 978-951-31-8996-9

Painettu EU:ssa

”Aleksander I Wenäjän keisari
Suomen Suuri Ruhtinas
seisoen tällä kalliolla
ensimmäisenä käski
waahtavia kuohuja
olemaan ihmisille apuna.”

POIMINTA MUISTOTAULUSTA
TAMPEREEN KOTKANKALLIOLLA

1.luku

”Ei auta itku markkinoilla, ei varsinkaan Tammerkosken markkinoilla.”

Miten monta kertaa Maria oli kuullut nämä sanat lempeällä, lujalla äänellä lausuttuina?

Niitä muistellessa tuntui kuin Anni Manner olisi ollut taas läsnä, jostain olisi kuulunut hänen silkkisen alushameensa kahina ja ilmassa leijaillut tutun parfyymien tuoksu. Hipaisiko käsi hellästi hänen poskeaan, kutittiko hengitys kiharaa niska-kuopassa?

Maria Manner seisoi kaupungin korkeimmalla paikalla ja katseli Nikolain valleilta alas satamaan ja väylälle, joka johti avarammille vesille. Syystuuli piiskasi hänen poskille valahtaneita hiussuortuviaan ja leveän villakankaisen hameen helmoja. Pieni turkishattu oli painettu otsalle, eikä se pystynyt suojaamaan niskaa ja painavaa nutturaa. Vaatetus näytti raskaalta hennon vartalon kannettavaksi, ja kapeat kasvot hohtivat kalpeina ikään kuin edes raaka tuuli ei olisi saanut verta kiertämään nuoren naisen suonissa.

Marian takana taisteli myrskytuulta vastaan koko Linnoitus kasarmeineen, vankiloineen ja ortodoksikirkkoineen. Tuulenpuuskat riepottivat puutarhojen puita, repivät istutuksista viimeiset kukat ja nostivat hiekan pyörteinä ilmaan.

Maria oli elänyt synnyinkaupungissaan Lappeenrannassa yhdeksäntoista vuotta ja tunsii jokaisen saaren ja niemen. Hänen katseensa alla lepäsivät Halkosaari, Myllyniemi ja Pappilanniemi, ja kun hän nosti silmänsä, hän näki rantapuiston ja kylpylän, jyrkän Lerkanmäen ja harjulla kirkon kellotorneineen.

Torin vilske oli tähän aikaan päivästä hiljennyt, laivat lähteneet ja torin reunalla seisoivat vain halli ja kauppakartanot. Väki oli kaikonnut, syksy pyyhkinyt tyhjiksi kaupungin vehreät puistot, ja hiljaisina seisoivat myös puutarhojen huvimajat. Elämänilo oli jättänyt kaupungin, maan ja koko Euroopan, missä huumaava Belle Époque, kaunis aikakausi, oli enää vain muisto eiliseltä.

Joku epäonninen veneenomistaja näkyi kamppailevan laitureiden luona pelastaakseen veden täyttämän purtensa, ja näyttipä aalloilla keikkuvan jokunen tuuliajolle joutunut venekin, niin ankarasti aallot ahdistivat satamaa koillisen suunnalta.

Miten monta kertaa Maria, äiti ja isä olivatkaan lähteneet purjehtimaan kaupunginlahdelta! Sen parempaa ajanvietettä lappeenrantalaisten oli vaikea keksiä lauantai-iltaisin ja sunnuntaisin. Mikä olikaan sen mukavampaa kuin pakata mukaan eväät, kahvipannu ja varavaatetta viileitä iltoja varten ja rantautua mukavaan poukamaan ja viettää siellä koko suvinen päivä.

Satunnainen kävijä ei osannut aavistaa, miten loputtomiin niemi, lahtien ja saarien sokkeloihin täältä purjehdittiin. Saimaata kutsuttiin Sataseksi, ja sellainen se oli, vesiväylät ylsivät kauas pohjoiseen ja itään aina Pielisen ja Kolin huimiin maisemiin. Lappeenrantalaiset tunsivat järvensä, eikä

kenenkään mieleen tullut aliarvioida sen mahtia ja voimaa. Niin kaunis kuin se olikin tällaisena myöhäissyksyn päivänä, kun tummien havupuiden peittämät saaret heijastuivat sen kylmään pintaan, se osasi olla myös synkkä ja julma.

Kyynel pyrki Marian silmäkulmaan.

Tämä vuosi 1904 oli ollut kuoleman vuosi. Ensin Eugen Schauman oli ampunut kesäkuussa kenraalikuvernööri Bobrikovin, pelätyn ja vihatun miehen. Sitten Mariaa oli eräänä syyskesän päivänä kohdannut paljon henkilökohtaisempi suru. Hänen vanhempansa Werner ja Anni Manner olivat kadonneet paluumatkalla Kauppilan mahtitalon isännän hautajaisista. He olivat lähteneet illansuussa purjeveneellään Taipalsaaren suunnalta huolimatta nopeasti nousevasta myrskytuulesta eivätkä olleet koskaan saapuneet kotiin. Etsinnät oli aloitettu heti sään salliessa, ja tyhjä purjevene oli löydetty järvenselältä ajelehtimasta. Isän ruumis oli löydetty naaraamalla muutamaa päivää myöhemmin, ja pian sen jälkeen oli selvinnyt myös äidin kohtalo. Hän oli onnistunut pelastautumaan kallioluodolle, mutta paleltunut kuoliaaksi ennen avun saapumista.

Tuska puristi Marian rintaa. Hän ei pystynyt vielääkään palauttamaan mieleen tunteita, jotka olivat lyöneet hänen ylitseen vanhempien kuolinviestin saapuessa. Pelkkä ajatus äitiraukasta yksin luodolla paksut vaatteet vettä valuen tuntui niin sietämättömältä, että hänen oli pakko rynnätä pihamaalle ja hengittää syvään raitista ilmaa. Maria oli torjunut sen ajatuksistaan. Mutta nyt hän oli yksin ja tiesi, että hänen olisi pian jätettävä synnyinkaupunkinsa ja Saimaa, kotijärvi.

Maria kokosi hameenhelmat käsiinsä ja lähti laskeutumaan kohti matkustajasatamaa. Hän hyvästeli katseellaan tutun maiseman, rakkain käyneet mukulakivikadut ja matalat puutalot. Hän matkustaisi pois seuraavana päivänä, eikä hän tiennyt milloin palaisi vai palaisiko koskaan. Syksytuuli sai veden vuo-

tamaan silmistä, kun hän asteli pitkin Raastuvankatua, ohitti Raatihuoneen ja vilkaisi tottumuksesta sen kelloa, ikään kuin ajalla olisi ollut enää mitään merkitystä. Ikkunoiden takana ei näkynyt liikettä, mutta Maria muisti juhlat ja tanssiaiset, joihin hänen vanhempansa olivat osallistuneet.

Saavuttuaan kotikadulle hän asteli hitaasti tutulle ovelle ja avasi sen avaimella, jonka hän oli vasta vähän aikaa sitten saanut haltuunsa. Aina ennen ovi oli ollut auki, äiti tai sisäpalvelijat olleet kotosalla. Nyt vastassa oli vain autiot huoneet.

Maria meni keittiöön ja laittoi tulen lieteen. Tuuli valitti surkeana savuhormissa. Hän lämmitti kohmeisia sormiaan hellan lämmössä, noukki hellanringit koukulla ylös ja pani kahvipannun kuumenemaan. Kun vesi kiehui, hän lisäsi sekaan jauhamansa kahvin ja sikurinpalan. Pian pinnalle kohosi kuohu, ja Maria tuijotti sen selkeämistä väsynein silmin.

Maria näki pihalla liikettä ja kuuli vajasta vasaran pauketta. Hän tiesi kyllä, kuka askaroi piharakennuksessa naputellen laudoista muuttolaatikkoja. Hän kattoi keittiön pöydälle kaksi kahvikuppia, kaatoi lasinekkaan kermaa ja leikkasi maalaisrieskasta tukevia siivuja.

Kiedottuaan harteilleen harmaan hupun hän meni ulos, ylitti pihamaan ja pysähtyi vajan ovelle.

”Jeremias, tule kahville!”

Harteikas nuorimies laski vasaran kädestään ja suuntasi Mariaan ruskeat silmänsä.

”Että viitsitkin aina kiusata!”

Maria hymyili vaisusti.

”Mutta sinun nimesihän on Jeremias.”

”Ja velipoika on Hesekiel! Isäukko antoi sellaiset nimet ihan kiusallaan. Häntä taitaa naurattaa vielä haudassakin.”

Nuoret vaihtoivat silmäyksen, asia oli kipeä. Nimen antaja oli samainen Kauppilan isäntä, jonka hautajaiset olivat koituneet Marian vanhempien kohtaloksi.

”Jere, tule kahville, ennen kuin se jäähtyy.”

Mies sukaisi paksuja vaaleita hiuksiaan sormillaan ja veti nutun harteilleen.

”Tikku meni sormeen”, hän huokasi imaisten etusormeaan.

”Älä huoli, otan sen pois”, Maria lohdutti. ”Mennään jo, täällä on kylmä.”

Mannerien ja Kauppiloiden tuttavuus oli alkanut liikesuhteista ja kehittynyt pikkuhiljaa ystävyudeksi. Jere Kauppila tunsikin Mannerien talon kuin omat taskunsa, sillä hän oli vierailut Mannereilla pikkupojasta saakka ja asunutkin heillä niinä vuosina, kun kävi kaupungin yhteiskoulua. Maria ja Jere olivat olleet luokkatovereita oppilaitoksessa, jonka nimi oli aluksi ollut Reaali- ja porvariskoulu mutta vaihtunut sittemmin Suomalaiseksi yhteiskouluksi. Myöhemmin koulun yhteyteen perustettiin myös lukioluokat, mutta siinä vaiheessa Marian vanhemmat olivat jo tehneet selväksi, että he toivoivat tyttärestään puoti liikkeen jatkajaa. Jeren perhe halusi puolestaan pojastaan maanviljelijää, joten hänenkin kohdallaan lukio sai jäädä.

Nuoret tunsivat sydämessään jo silloin, etteivät vanhempien toiveet toteutuisi. Maria oli liian nuori johtamaan kauppa- liikkeitä, ja Jerelle oli jäänyt isän kuollessa vain torpan paikka, kun isovelji Hesekiel oli perinyt Kauppilan tilan, eikä se tyydyttänyt kunnianhimoista nuorta miestä.

Jere ja Maria olivat leikkineet yhdessä pikkulapsina, vältelleet ja ujustelleet toisiaan kasvuvuosiensa ja nyt, kun he olivat nuori mies ja nainen, he arkailivat ja samalla etsivät toistensa seuraa.

Maria kaatoi kahvia kuppeihin ja istuutui vastapäätä Jereä. Hän katseli, miten mies siveli leivälle voita. Kädet olivat pitkät

ja vahvat, naarmuiset ja kaunismuotoiset. Voimakkaat lihakset liikkuivat ruskettuneen ihon alla, ja Marian teki mieli koskettaa niitä.

”Näytä tänne!”

Maria veti tuolin miehen viereen ja otti tämän käden käteensä. Paksu tikku oli uponnut syvälle sormeen, mutta pienen yrittämisen jälkeen Maria sai kun saikin siitä otteen pitkillä kynsillään ja nappasi sen pois. Mutta Jere jätti kätensä Marian syliin ja katsoi häntä oudon lempeästi. Tuollaista ilmettä Maria ei ollut aiemmin nähnyt miehen kasvoilla. Hän tunsi punan kohoavan poskilleen ja nousi äkisti tuolilta, kiersi toiselle puolen pöytää. Hän muisti yhä, kuinka Jere oli muutama päivä aiemmin asettunut hänen rinnalleen, kun hän oli seissyt kyöneleet silmissä kotipihalla, ja kietonut kätensä Marian kapeille harteille.

Myöhemmin hänen korvansa oli siepannut jonkun kaupunkilaisnaisen suusta livenneet sanat.

”Kauppilan poika ei totisesti tuhlaa aikaa, ja mikäpä siinä, rikas tyttöhan Maria nyt on.”

”Minä menen jatkamaan töitä”, Jere sanoi jäykästi. Hän oli noussut seisomaan ja suoristi rypistyneitä lahkeitaan. ”Kiitos kahvista.”

”Ole hyvä vain”, Maria sanoi ja alkoi korjata astioita pöydästä. Pala oli noussut jälleen kurkkuun. Tuntui siltä kuin jotakin olisi jäänyt kesken, mutta mitä tahansa se olikin, hän ei tiennyt miten sitä kuului jatkaa.

Ovella mies kääntyi.

”Sinä matkustat pian?”

Maria nyökkäsi.

”Laitan laatikot valmiiksi. Kaikki menee siis varastoon?”

”Salmisen setä tietää”, Maria sanoi. ”Kysyt vain häneltä.”

”Kai sinusta on ikävä lähteä ja jättää kotisi?”

”Kysytkin moista! Mutta muu ei auta. Mitä sinä aiot, Jere?”

”Kävin kysymässä töitä telefoonilaitokselta. Taidan päästä sinne hommiin, en minä maalle jää.”

Maria meni lähemmäs. Oli jäähyväisten aika. Hän seisautui Jeren eteen ja kietoi kätensä tämän kaulaan. Kyyneleet pyrkivät väkisin silmiin. Hän hengitti miehen tuoksua, kosketti tämän vahvoja hartioita ja tunsi poskellaan kasvojen karheuden ja lämmön. Hänen sisällään kulki kuuma aalto, ja puristui tiukemmin miestä vasten. Hän tunsi itsessään tämän kiihkeän kaipuun ja ymmärsi vastaavansa siihen. Se pelotti.

”Maria!”

Huulet olivat hänen huulillaan, ja hän upposi miehen väkevään syleilyyn. Vaistomaisesti hän esteli käsillään ja työnsi miehen kauemmas. Muuta hän ei osannut, ja kuinka olisi osannutkaan kaiken sen jälkeen, mitä äiti ja koulu ja kirkko olivat hänen päähänsä takoneet.

”Älä tee noin!”

He katselivat toisiaan matkan päästä. Sitten Jere kääntyi, sulki päättäväisesti oven ja harppoi yli pihan. Vasaraniskut kaikuivat vajasta, ja se oli viimeinen asia minkä Maria Jere Kauppilasta silloin kuuli.

2. luku

Kun Werner ja Anni Mannerin kuolinviesti oli saavuttanut Portaan kylän Näsijärven latvavesillä, leskiemäntä Martta Porrass oli kaivanut esille hatun, jonka hän oli ostanut miesvainajansa, Anni Mannerin veljen, hautajaisiin.

Hän katseli kuvaansa makuukamarin piianpeilistä ja mutristi suutaan.

”Typerän näköinen akka!”

Martta ei normaalisti käyttänyt hattua edes Tampereella käydessään, vaan satoi huivin leukansa alle ja katseli kaupungissa hymähdellen naisia, joiden kutreilla kökötti valtavan kokoinen hatunluomus kukkineen, höyhenineen ja harsoineen.

Martta pakkasi kuitenkin hatun vaneriseen matka-askiinsa. Kukaties Lappeenrannassa pruukattiin pitää hattua maahanpanijaisissa.

Kun Martta sitten pitkän ja vaivalloisen matkan jälkeen saapui Lappeenrantaan ja otti rautatieasemalta vossikan, hän sai huomata, että Mannerit tunnettiin kaupungissa hyvin. Vossikkakuski tiesi kysymättä Mannerien osoitteen ja pal-

jon muutakin kauppiasperheestä, jota oli kohdannut hirveä onnettomuus.

Vain niin, sitä oltiin kauppias Mannerin sukulaisia! Surullinen juttu kerrassaan, kuski jutteli ohjastaessaan hevostaan pitkin mukulakivikatuja. Ihan yksin jäi se sievänpuoleinen tyttölapsi, Manjaksi sanottu. Mitenkä se nyt selviää? Mutta eihän se tyhjin käsin elämäänsä jatka, kai sen joku hoksaavainen miehenpuoli kohta korjaa talteen.

Marttaa eivät moiset puheet kiinnostaneet. Torjuttuaan miehen tarjoaman avun hän kiipesi vossikasta matka-aski kädessään ja nousi portaat pihanpuoleiselle ovelle, johon oli kiinnitetty nimilaatta Manner.

Oven avasi nuori hento olento, jonka musta puku korosti kantajansa tyttömäisyyttä.

”Sinäkö se olet Maria?”

Tyttö nyökkäsi ja katseli silmät suurina tulijaa.

”Et taida tuntea? Minä olen edesmenneen enosi vaimo Martta Porras. Tulin katsomaan, tarvitsetko apua hautajaisjärjestelyissä.”

Nuoren naisen silmiin kihosivat kyneleet.

”Vai Martta? Tervetuloa sitten.”

Naiset menivät sisälle. Martta asteli arkailematta ympäri huoneita, niitä oli monta peräkkäin pitkin kadunviertä, ja pihanpuolelle jäivät keittiö, palvelusväen kamarit, ruokasäiliöt ja sulaanit, kaikki hyvässä järjestyksessä. Martta nyökkäili hyväksyvästi.

”Oikein komiata, kelpaa katsella. Vaan onpa liikaa yhdelle tyttölapselle.”

Maria katseli hämmentyneenä kotiinsa ilmestynyttä naista, jota hän ei ollut koskaan aiemmin nähnyt. Martan mies, Antti-eno, oli kuollut vuosia sitten. Äiti ja isä olivat matkustaneet hautajaisiin Portaaseen kauas Satakuntaan, mutta Maria oli

jätetty kotiin. Turhia matkoja ei kauppiasperheessä tehty, naisten kappaliike ja herrainvaatetusliike sitoivat vanhemmat Lappeenrantaan, lomina ei tunnettu, tuskin edes sunnuntairauhaa.

Martta oli hätkähdyttävän nuori, vasta kolmissakymmenissä, kun taas Antti-eno oli päättänyt päivänsä yli kuusikymmenvuotiaana. Maria tiesi, että Martta oli ollut piikana Portaan maakauppakartanossa, kun Antin ensimmäinen vaimo oli kuollut, ja eno oli leskeksi jäätyään nainut ripeäotteisen palkollisensa.

”Mennä nyt naimaan halpa-arvoinen piika!” oli Ellinora-täti kirjoittanut Tampereelta kiihdyksissään. Marian äiti oli nauranut serkkunsa vaimon sanoille ja puistellut päätään, pistänyt kirjeen piirongin laatikkoon ja jättänyt sen vastausta vaille.

Ja tässä hän nyt oli: jäntevä, keveäaskelinen Martta, jonka tummat hiukset oli kammattu keskijakaukselle ja kierretty nupuksi niskaan. Martan olemuksesta säteili lämpö ja voima, joita surun uuvuttama Maria imi kuin pitkään kuivuudesta kärsinyt maa sadevettä.

Martta ei vaatteilla koreillut, ja Lappeenrannan muotitietoisessa katukuvassa hän vaikutti auttamattoman maalaiselta, mutta järkeä Martalla oli muillekin jakaa. Hän otti hoitaakseen hautajaisjärjestelyt, jotka olivat tuntuneet Mariasta ylivoimaisen raskailta. Maahanpanijaisista tuli suuret, olihan vainajia kaksi ja Werner Mannerilla oli ollut vankka asema kaupungin kauppiaiden keskuudessa.

Hautajaispäivänä Martta pysytteli syrjässä, huolehti vieraiden kahvituksesta ja ruokkimisesta, ja Maria sai ottaa vastaan surunvalittelut ja loputtomat kysymykset tulevaisuudensuunnitelmistaan. Neuvoja sateli joka suunnalta. Olivatpa monet hyvin halukkaita myös ostamaan Mannerin vaatetuspuodit. Maria nyökkäili ystävällisesti ostotarjousten tekijöille

mutta muisti keskustelun, jonka oli käynyt Martan kanssa vain muutamia päiviä aiemmin. Martta oli kehottanut häntä turvautumaan lakiasioissa Axel Salmiseen, joka oli toiminut vuosikausia Marian isän luottomiehenä.

”Olen tehnyt tiedusteluja”, Martta oli sanonut Marialle, kun he olivat istuneet iltasella keittiönpöydän ääressä ja juoneet kahvia. ”Tämä Salminen on paras turva sinulle ja omaisuudellesi. Hän pitää huolta, ettei sinulta huijata nimeä epäedullisiin sopimuksiin.”

Maria oli alaikäinen, toki ripille päässyt mutta ei vielä 19-vuotiaana täysivaltainen. Lisäksi hän oli nainen, joten hänelle oli pakko hankkia edusmies. Lähisukulaisia ei ollut monta. Äidin serkku, Tampereella asuva tukkukauppias Oskar Petrelius, olisi varmasti mielellään toiminut nuoren sukulaisytytön holhoojana, mutta pelkkä ajatus siitä, että hänen asiansa olisivat Petreliuksen käsissä, kauhistutti Mariaa. Oskar oli pätevä liikemies, mutta Maria ei ollut unohtanut sitä tylyä vastausta, jonka hän oli vanhempiensa kuoleman jälkeen saanut Oskar Petreliuksen Ellinora-vaimolta. Hän oli postittanut kuolinviestin myös Tampereelle, mutta ymmärtänyt pian vastauskirjeen avattuaan, että jos hän oli odottanut apua siltä suunnalta, hän oli erehtynyt pahemman kerran. Edes hautajaisiin Petreliukset eivät olleet vaivautuneet.

Toisin oli Marian isän sisaren Fredrika Mannerin laita. Maria käänsi katseensa vanhaan naiseen, joka istui muiden hautajaisvieraiden keskellä ja jutteli vilkkaasti jokaisen puoleensa kääntyvän kanssa. Riikka-täti oli saapunut Viipurista hautajaisiin, vaikka hän oli vaikean reumatismin runtelema ja joutui istumaan pyörätuolissa. Riikka oli eläkkeelle jäänyt vanhapiika, joka oli tehnyt elämäntyönsä opettajana tyttökoulussa. Tädillä oli sydän paikallaan, mutta hän oli vaikeaan sairautensa vedoten kieltäytynyt ryhtymästä Marian holhoojaksi.

Samassa Maria tunsi hipaisun olkavarressaan. Hän kääntyi ja tavoitti Jeren huolestuneen katseen.

”Miten sinä voit?”

Maria nyökkäsi kevyesti. Yhtäkkiä hän ei osannut sanoa miehelle mitään, vaikka oli tuntenut hänet koko ikänsä. Se mitä oli tapahtunut reilua viikkoa aiemmin tässä samassa talossa, oli lyönyt kiilan heidän välilleen, eivätkä he olleet Martan tulon jälkeen vaihtaneet sanaakaan.

”Hyvin kai”, Maria sanoi ja kääntyi kannoillaan.

Kun viimeinenkin hautajaisvieras oli lähtenyt ja naiset istuivat jo tutuksi tulleeseen tapaansa Mannerien keittiössä, Martta sanoi:

”Sinun on valittava, Maria, haluatko asua Viipurissa tätisi luona vai Portaan kylässä Martan luona.”

Maria laski kahvikupin kädestään ja katsoi Marttaa. Hän oli lyhyessä ajassa kiintynyt Marttaan ja luotti häneen täysin, mutta Porras oli kovin kaukana vanhassa Ylisessä Satakunnassa. Se oli keskellä jäykkää pohjoissatakuntalaista asutusta ja täysin erilainen kuin tuttu, iloiseksi tunnettu Viipuri. Lappeenranta eli tiiviissä kosketuksessa Viipuriin, tie sinne ei päässyt ruohottumaan. Se oli lappeenrantalaisille kuin toinen koti, vain suurempi, vilkkaampi ja kansainvälisempi. Päätös oli helppo. Maria muuttaisi Frederika-tädin luo Viipuriin.

3. luku

”Jos pidät pintasi, sinustakin voi vielä tulla aikamoinen nainen!”

Oli myöhäinen syksy, ensilumi sataisi minä hetkenä tahansa. Maria seiso i kotitalonsa lasiverannan portailla ja muisteli sanoja, jotka Martta oli hänelle sanonut lähtiessään Lappeenrannasta. Se oli totta. Hän pystyisi siihen. Vanhemmat olivat kasvattaneet hänet itsenäiseen elämään. Hän oli ollut heidän ainokaisensa, ja he olivat opettaneet häntä lapsesta saakka ymmärtämään rahataloutta, kirjanpitoa ja kauppa-liikkeen pyörittämistä. Kyllä hän pärjäisi, vaikka joutuisikin jättämään kotikaupunkinsa.

Ei se silti ollut helppoa. Lappeenranta oli pikkukaupungiksi varsin herkullinen tapaus, niin oli Keski-Suomesta muuttanut äiti sanonut. Kaupunki ei ollut oikeastaan Karjalaa mutta ei myöskään Savoaa. Sen asukkailla oli kirjavat taustat. Monet olivat saapuneet Saimaan vesiväyliä pitkin aina Pohjois-Karjalasta saakka. Savolaisjuurisii oli paljon mutta myös Kannaksen ihmisiä. Myös venäläisiä jo varuskunnan takia, ja monet heistä olivat menestyneet paikallisina kauppiainakin. Mariakin oli

oppinut puhumaan venäjää, ja Viipurissa vieraillessa saksa oli arkinen käyttökieli.

Lappeenrantalaiset olivat vuosien saatossa joutuneet totuttelemaan erilaisiin ihmisiin, kieliin, makuihin ja elämäntapoihin, ja ehkä juuri siksi kaupunkilaiset olivat iloisia ja suvaitsevaisia, mutta myös pohjattoman uteliaita. Kaikki tunsivat toisensa ja muistivat menneisyyden hyvät ja pahat teot liiankin tarkasti. Vieraita puhuteltiin estoitta eikä tulijaa jätetty rauhaan, ennen kuin kaikki tarpeelliset tiedot oli ongittu esille.

Niinpä Mariaa kohdannut onnettomuuskin oli saanut kielenkannat kirpoamaan. Koko kaupunki tuntui huolehtivan Marian asioista, kauppaliikkeen kohtalosta ja Marian perinnöstä. Oli ollut silkkaa onnea, että vaitelias Martta Porras oli seissyt hänen tukenaan ja kieltäytynyt vastaamasta yhteenkään uteluun. Martta oli viettänyt monta iltaa Axel Salmisen konttorissa pohtimassa, mitä Mannerien omaisuudelle tehtäisiin. Herrain vaatetusliikkeestä ja naisten kappaliikkeestä oli tehty varteenotettava tarjous, johon he olivat päättäneet viimein tarttua. Uusi omistaja halusi myös vuokrata entiset tilat liikerakennuksesta, joka kuului nyt Marialle.

”Pidä se talo”, Martta oli neuvonut Mariaa, ”anna Salmisen hoitaa sen vuokraaminen ja vuokrien periminen. Siinähan on muitakin puoteja.”

Maria toki tunsii jokaisen kaupan omistajan. Mannerit olivat vuokranneet tilat kemikaliolle, kellosepälle ja modistille. Niihin kaikkiin kuului kadunpuolella puoti ja pihan puolella takahuone eteisineen ja portaineen. Mannerien omat liiketilat olivat haukanneet puolet pitkästä rakennuksesta. Kaikissa puodeissa oli isot ikkunat. Rakennus oli korkean kivijalan päällä, ja aikuiset näkivät näyteikkunoiden tavarat hyvin, mutta lapset saivat tuijotella kaula pitkinä nähdäkseen edes jotakin. Tosin eivät nämä puodit juuri pikkuväkeä kiinnostaneet, sillä

viereisessä talossa oli lelukauppa ja paperikauppa, jossa myytiin värikkäitä kortteja, paperinukkeja ja piirustustarvikkeita. Niiden ikkunoiden takana seisoivat aina tuijottelemassa pari haaveksivaa lasta.

Maria katsoi haikein mielin kotitaloaan. Se oli kookas rakennus, runko oli koottu hirsistä ja vuorattu laudoilla sekä maalattu vaaleankeltaiseksi. Talon alakerrassa oli ollut Mannerien oma asunto, kuusi huonetta ja keittiö. Yläkerta oli vuokrattu ulos, ja sen neljässä kamarin ja keittiön huoneistossa asuivat perheet, joista oli tullut Mannerien hyviä tuttavuuksia vuosien varrella. Nyt koko talo oli puotitalon tapaan vuokrattu pois.

Oli tuntunut raskaalta nähdä, miten Jere Kauppila naputelti kokoon puulaatikon toisensa jälkeen ja lapsuudenkodin huonekalut siirrettiin varastoon. Uudet asukkaat muuttaisivat huoneisiin, joissa Maria oli viettänyt elämänsä onnellisimmat hetket. Nyt hänen oli heitettävä hyvästit tälle talolle, sen avarille ja valoisille huoneille, kaakeliuuneille, joiden lämmössä hän oli kuluttanut monta pakkastalvea, ja ennen kaikkea keittiölle, jonka muhkeassa leivinuunissa olivat paistuneet leivät, marjapuurot, lanttukukot ja monen sorttiset vehnäset ja pikkuleivät. Puutarhaa hänen tulisi ikävä, omenapuita ja marjapensaita. äidin kukkapenkkejä ja tuuheita pihakoivuja, joiden varjossa keinui neljänistuttava kiikku.

Maria vilkaisi viimeisen kerran kotitaloaan. Hän tiesi ajatustensa viipyvän siellä, talo asukkaineen eläisi ikuisesti hänen muistoissaan, isä polttelisi piippua kamarissaan, äiti järjestelisi hopeakaappia, keittäjä marmattaisi sulaanin ovella ja sisäkkö pyyhkisi pölyjä Marian pyöriessä kaikkien jaloissa hemmoteltuna ja rakastettuna.

Maria lähti kävelemään kohti muutaman korttelin päässä sijaitsevaa puotitaloa, jonka päätyyn hänelle oli jätetty pieni

keittiön ja kamarin asunto. Tässä tilapäiskodissa ei ollut paljoakaan hyvästeltävää, hän oli nukkunut sen suojissa muutaman suruntäyteisen yön ajan ja oli enemmän kuin valmis jättämään sen. Sinne oli siirretty hänen tyttöaikaisen huoneensa kalusteet ja hänen vaatteensa. Matka-arkut odottivat valmiina lattialla kuljettajaa, joka veisi ne kohta asemalle.

Axel Salminen oli lupautunut saattamaan Marian asemalle, ja pian hän karauttikin vaunuillaan pihan puolelle. Perässä seurasi toiset hevosvaunut, niiden kuski veisi matka-arkut asemalle. Kun ne oli saatu siirretyiksi ulos ja nostetuiksi rattaille, Maria lukitsi oven, pujotti avaimen käsivarrellaan riippuvaan nahkalaukkuun ja puristi laukun tiukasti rintaansa vasten. Laukku oli kuulunut äidille.

Axel auttoi Marian kauniisiin vaunuihinsa, Maria keräsi helmansa ja nousi ketterästi istuimelle. Axel kiersi ympäri ja istuutui hänen viereensä, hän ohjasti komeaa mustaa Adonista itse. Se oli korskea mutta tottelevainen vaunuhevonen, ja sen kaviot löivät katukiviin rytmikkään askelluksen äänen.

Matka asemalle oli lyhyt. Lappeenrantaan johtava junaraide oli valmistunut keisarin vierailua varten, se oli vedetty Pietarin radasta Simolan kohdalta varuskuntakaupunkiin ja ulotettu aina Rapasaareen Saimaan rannalla. Asemarakennuksesta oli tehty tavallista suurellisempi keisaria ja keisarinnaa ajatellen, ja se oli saanut koristeikseen kattomaalauksiakin. Silloin vuonna 1885 oli eletty kaupungin suuruuden päiviä.

Normaalisti Mariasta oli hauska kuvitella, miltä piskuinen Lappeenranta oli keisari-parin silmin katsottuna näyttänyt, mutta tällä kertaa Maria soi tuskin ajatustakaan keisari Aleksanterille, joka oli jo kuollut, tai keisarinna Maria Fjodorov-nalle, Tanskan prinsessa Dagmarille, jota äiti oli niin kovasti ihaillut. Maria Fjodorovna eli edelleen ja tunnettiin nykyisen

Kun Marian kauppiasvanhemmat kuolevat veneonnettomuudessa myrskyävällä Saimaalla, 19-vuotiaan Marian on jätettävä kotikaupunkinsa Lappeenranta ja muutettava sukulaisten huomaan. Taakse jää myös lapsuuden leikkiveri Jeremias, jota kohtaan Maria on alkanut tuntea outoa vetoa.

Lopulta Maria päätyy Näsijärven rannalle maakauppa-kartanoon, jota hallinnoi varmaotteisesti nuori leski Martta Porras. Venäjän sortotoimet ja yhteiskunnallinen liikehdintä eivät ole juuri heijastuneet Portaan liiketoimintaan, mutta pikkuhiljaa epävarmuus hiipii myös kartanon jyrkevien hirsiseinien sisään ja niin Maria kuin Martta joutuvat kamppailemaan säilyttääkseen asemansa muuttuvassa maailmassa.

Pirjo Tuomisen *Hiljaiset huvimajat* on väkevä kuvaus 1900-luvun alun teollistuvasta Tampereesta, sen naisista – porvareista ja työväestöstä – jotka sinnittelevät kukin tavallaan historiallisen murroksen puristuksessa.

